

Bréfa- og málasafn Benedikts Sveinssonar 1911-1925, seinni hluti

Bjarni Benediktsson – Benedikt Sveinsson – Hrafl um Grænland – Ýmsar ritgerðir – Einhyrna –
Soffanías Guðmundsson – Fjórar dýrasögur – Sigurður Guðmundsson – Handrit

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360

Benediktarskjöl

Askja 5-14, Örk 5

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

6 ymist 2 langar (--) samstöfu, eða löng og ^(spóndens) skömm (-) ^(höfunds) eða skömm og löng (-) samstafa ^(samstafa).

En sattu er ófrávikjanleg regla: í hverju visuathvæði er ávallt ein löng samstafa. ^{og Ein löng} ~~Samstafa~~ samstafa í visuathvæði getur stýzt, en ekki báðar flíri.

Orsökinn til þessa er sú, að lengd samstöfu ^{i visuathv.} er ekki absolút tímalengd, heldur relativ, eins og áður er getið. Væri visuathvæðan samstöfum í einhverju visuordanna skipt þannig, að tvær langar væri t.a.m. í fyrsta visuathvæði en 2 skömmur í öðru visuathv., þá yrdi hit síðara helfingji stýttu, en hit fyrra, því tvær stuttar samstöfu jafngilda einu ~~stuttu~~ langri. Þetta mundi valda þögn á þessum stað m.ö.o. þrúfla framsægn visunnar; gera sömu vorkun og það, að samstöfu vandað í visuordit.

7.

En atkvæðin í dróttkvæðisvísum orði
 geta verið fleiri en 6. Sem dæmi
 skal þu nefna aðra vísu eftir Egil
 sem einnig er lípísk og að þú er
 virðist villulaus í handritinu

Ésa Fritgívi fævi
 fórum hólus á vit sörvar
 skulum báma mjök manni
 mey orlyggi at heija
 vit þáms bitr ok blótar
 bönd élhvötud Gondlar
 allfeigum skjtr agir
 augum skjalda báugi.

Þegar menn bera þessar tvær vísur
 saman sjá menn, að III. vísu atkvæðit,
 í báttum visunum, er ávalt tvö
 atkvæði og er fyrra ~~ex~~ samslafan

8. alltaf löng og síðari samstafan slutt
(þess skal þó getið að síðari samstafan
má vera löng og er það í samræmi
við það, sem kemur fyrir í I. og II. visu-
atkvæðum þessara ~~visna~~). Hins vegar
er III. visuatkvæði aldrei 3 samstöfur.

Aptur á móti sjest það, að I. eða II.
~~visuatkvæði~~ visuatkvæði verður 3 samstöfur,
en þó ekki bæði samtímis.

Enn fremur sjá meim að ávalt er
að minnsta kosti 1 löng samstafa
í hverju visuatkvæði.

Samstöfu fjöldinn í visuatkvæði í
drótkvæðri visu getur því verið 2 og
3 samstöfur.

Grundvallar lína ~~þá~~ markit, sem
framsögn visuatkvæða nitast við er
lengd tveggja langra samstafa,
og lítur það þannig út:

a. Fyrir tveir samstöfur: -- (spondeus)

b. Fyrir þrjár samstöfur: { $\cup\cup-$ (Anapertus)
 $\cup--\cup$ (Amphibrachys)
 $--\cup\cup$ (Daktylus)

Virdi mér mi fyrir sjer visualkvæðin
 í þessum vísu, sem jeg nefndi, þá
 kemur það í ljós, að

a. visualkvæði, sem er 2 ^{langar} samstöfur
 má stýllast um $\frac{1}{4}$ þ.e.a.s. önnur ~~stýllast~~
 samstafa má ~~verð~~ vera skömm.

Sjá það fyrri samstafa, sem er skömm
 verður visualkvæði: $\cup-$ (Iambus)

Sjá það síðari samstafa
 verður visualkvæði: $--\cup$ (Trocheus)

b. visualkvæði, sem er 1 löng og 2 skammar
 samstöfur má lengjast um $\frac{1}{4}$ þ.e.a.s.
 það má verða 2 langar og 1 skömm
 samstafa. M.ö.o. eft.a.m.

síðasta samst. í $--\cup\cup$ (daktylus) lengist
 verður í þri $--\cup-$ (amphimakros)

lengist mitsamst. í $\cup\cup-$ (anapertus)

verður í þri $\cup--$ (bacchius)

lengist fremsta samst. í $\cup\cup-$ (amphibrachys)

verður í þri $--\cup$ (palimbacchius).

III. vísuatkvæðit, sem aldrei er 3 samstöfur heldur alltaf tvær, fylgir og þessari reglu. Það má vera: -- (spondeus) eða stýttir venjulega, og þar sem fyrra atkvæðit aldrei má stýttast, verður það: - ∪ (trocheus).

Munurinn á stýttu og lengdu vísuatkvæði er því = 3:5. Hann er því alltaf minni en 1:2, þótt hann nálgaðist þetta hlutfall allmikil; en sökum þess að tímallengd langrar samstöfu er relativ þá ^{þá} flýtt, framseggjandi um óþjálfuð flýtt orlitið framsögn lengdu vísuatkvæðanna, og seinkeið framsögn hinna, er stýtt voru og þannig breitt yfir lengdarmunum.

Enn þetta vordist kafa vorit ystu takmörkin því lengri og stýttir vísuatkvæði þekkjast ekki, en þessi, í vísunum sem eru áreiðanlega ekki íri lagi færðar.

Kalli maður þetta tímavörk, sem lá til grundvallar fyrir ~~þ~~ tvíggja- og þriggja-samstafna vísuatkvæðum meðal-málvönd vísuatkvæðis, þá sjást það, að

11. hann hefur verið legjanlegur innan vissra
takmarka (og er honum það sameiginlegt
við önnur málitaki, sem ^{t.a.m.} lengjast í hita
og stýttast í kulda). Þetta ort „málvöndur“
mun jeg einnig nota um hugtakið „metrum“
á visuordum og kvæðum.

Nú kunna menn að spyrja: Hvernig gátu
skáldin lengt ~~og stýtt~~ skamma sam-
stöfa og stýtt langa samstöfu?

Það gátu þau berýnilega gert sam-
kvæmt framánskræðu vegna þess að
þau rýðu því ^{hvert} ~~hvað~~ margir samhljóðendur
fóru á eftir raddestaf, eða enginn.

Samstöfunum í visuordum:

„Esa Fritgeiri færi“ er visuatkvæðið „esá“
jambus, m.ö.a. á er löngsamstafa vegna
stöðu símar (positionar). Hann gat haft það
~~stutt~~ þessa samstöfu skamma með því
að segja: „Fritgeiri esa færi“, en það
gerir hann ekki vegna þess að þá verður
annaðhvort: 1. visuatkvæði = palimbæckius

12. (- - v) og 2. virnalkvæði = pyrthicus (v v) eða 1. virnalkvæði
(v v v),
= spondens (- -) og 2. virnalkvæði = tribrachys, en
(pyrthie. og tribrach.)
hvortugt þessara virnalkvæða, getur komið
fyrir, í dróttkvæðri vísu, samkv. framanskraðu.

Það skal tekið fram, að þetta á aðeins
vít um vísur, sem ortar eru áður, en málfarið
breyttist þannig, að samstöfur, sem
áð fornu máti voru skammur, voru bornar
fram sem langar, vegna þess, að áhersla
varð á þeim. Þess vegna kemur pyrthicus
(v v) idulega fyrir í háttatali Snorra, án þess,
að ástæða sji til þess að atla, að ~~þess~~ vísur
ar sji aflagadar. Þji aftur á máti um
forna vísu að ræða, þá er það hjér um til víst
að annaðhvort hefur orðaröðin haggast í
vísunni eða orð, líkrar eða sömu merkingar
skotit iim í stað uppshaflega orðsins. Þji
það ^{lagpart} ~~gent~~ kemur það a. m. k. apt í ljós, að málið
verður skýrara og edlilegra, en áður, án þess,
að hugsumin breyttist í grundvallaratriðum.

At I. eða II. visualkvæði má vera 3 samstöfur, og þá
alt visuordit 7 ^{samstöfur} alkvæð, er vist. At badi I. og II.
visualkvæði sji það samtímis, eða m.ö.o. að visu-
ordit megi vera 8 ^{samstöfur} alkvæð (i vanal. dróttkv. visu) er
aftur á móti hepið og verði það 9, þá er enginn
vafi á því, að visuordit er úr lagi fært.

Mein hafa samt haldið því fram, að 9 sam-
stöfur komi fyrir í rjett kvæðum dróttkvæðum
visuordi og hafa borit fyrir því 5. visuordit í
8. visu Bersäglisvisna Siglwats skalds.

5. og 6. visuord eru í handr. (samkv. N. isl. Skd A. I.) rituð sv:

„Hafa þuð gæpaz þá lög ríma ljúgi
landherr böndr vepi“

Þ. e. a. s. yfirgnafandi hluti handritanna
rita gæpaz og 4 aðrar fleirtölu myndir af þessu ordi.
M.ö.o. þau hafa öll 9 samstöfur í visuordinum.
Tvö handr. rita einstölu af ordinu „krost“ eða „vegð“
eða hafa 8 alkva samst. í visuordinum og í 6. visu-
ordi rita þessi tvö „böndr“ m.ö.o. þau rita aðeins
5 ~~at~~ samstöfur í þessu visuordi.

Aftur á móti rita 8 handrit, sem hafa 9 sam-
stöfur í 5. visuordi, „bændr“ í stað „böndr“ og verða

því samstöfumur 6 þar í 6. vísuordinu.

Þetta litur þá þannig út.

af 16 handrit,	þafa	9 samstöfur	í 5. vísuordi
rita 8 —	+++	6 —	— 6. —
og 8 —		5 —	— 6. —
en 2 —	þafa	8 —	— 5. —
og þessi sömu 2 h.v. þafa		5 —	— 5. —

Orðin í meiri hluta handritanna verða varla tekin saman áður vísi, en gert hefur verið:

„Bændur kvæðark þafa vorri lög nema landherr ljúgi“

En nú er það víst að Sigvatnr, í þessu kvæði, sem hann hafði hnitmíðað svo, að engu orði yrdi mótmælt af Magnúsi konungi, hefur ekki getað komist þannig að orði, vegna þess, að það voru bændur, sem voru millilidir milli hans og mígsins (landhers), en ekki mígurinn milli hans og bænda.

Eini lölu myndin af, að kvæði virdist því hljóta að vera rétt og eiga vit „landherr“. En þar sem eina samstöfu vantar í 6. vísuord virdist það meira en aðeins semilegt að orðið „kverk“ hafi færst þaðan til 5. vísuords og að vísu-

15. ordin hafi hljóðat svo:

Hafa log^u nēma⁻ ljúgi⁻
laudhērr⁻ kvērk⁻ bāndr⁻ vērri^u

= Vērri kvērk laudhērr hafa log, nēma ljúgi bāndr.

At bændur segdi ósatt um hug fólksins
var talit ólungsandi frá. Hitt virru og
allir, að bændur færi ekki að senda skrifum
til Siglvals til þess, að skýra honum frá
hag þeirra.

Sögulegar staðreyndir sýna því, að í
vísuordi þessu geta ekki hafa verið 9
samstöfur. Ef til vill (og afar líklegt) 8
en seinnilega aðeins 7.

Hinsvegar er óseinnilegt, að hægt sé að
sanna slíkt í öllum tilfellum, því það
er ekki líklegt, að gögnin felist alltaf
í sjálfri vísunni og að allir málavextir
sé jafnkennir og í þessu dæmi.

Eins og áður er sagt má með orðarót-
inni í vísuordi stýlla ^{langa samstöfu} langt ~~atkvæði~~ svo

16. at ~~það~~ ^{hinn} verði skammt skömmu og lengja
skaumna samstöfu svo at hinn verði löng.
Þundum má gera eina samstöfu in
tvíum t. a. m. getur „þóat“ orðit „þött“
„väs ek“ orðit: „värk“ o. s. fr. Hins vegar
er ekki hægt að gera „þóat“ eða „väs ek“
að 3 samstöfum, m. ö. o. raunverulegt
§ þriggja samstafna visuatkvæði getur
orðit að tvöggja samst. visuatkvæði, en
raunverulegt tvöggja eða þriggja
samstafna visuatkvæði getur aldrei
orðit að þriggja eða fjöggra samstafna
visuordi. Málvöndurinn er ekki
tvöggjanlegur á þessum vegjum.

Þriggja Aukin þriggja samstafna
visuatkvæði (—önn—önn—önn—) geta ekki
aukist þ. e. a. s. molossus (— — —) má ekki
koma fyrir í dróttkvæðri visu.

17. Í þriðju málfræðiritgerð Su. F. er persunlyft, en ástæðan segir um þetta atviki: „Í af-
teikning samstöfu verdr barbarismus,
sem kvæð Rárekr í Þjóttu:

„Ráðit hefik at ríða
Rínleygs kídau mínu.

Hér er Rín fyrir Rínar, því at of margar
verda ella samstöfur í visuordi.“

Í fyrra visuordinu ritar hann Fátvæði,
en segir þó at ef ritat sje Rínar þá verdr úr
því barbarismus vegna þess at ^{samstöfurnar} áttvæðing
síðara visuordinu verda þá sjo, en það sje
of margt.

Hjer er bersýnilega tilgreind röng ástæða,
því það er augljóst, at hafi hann talið F sam-
stöfur barbarismus, þá er ~~það~~ hann ekki
frumurja ^{at finna} síðara, en fyrra visuordinu.

Það, sem fyrir honum hefur vakad, er það,
at málvöndurinn er afbyggdur með visuat-
kvæðinu Rínarleygs, sem er málarrus. Visuordit
verdur of langt, ekki vegna samstafuafjældans,
heldur vegna þess, at lengdin (quantitas) er of aukin.
Þanniliga er þarna um riterillu aðræða: samstöfur fastundir.

Stíyringur á því, að pyrrhicus keeuvr
 nokkrunum sínum fyrir í handritum-
 um, fær mædur einnig í þessum (11.) Kaps-
 itula III. málfr. ritg.; þar standur: „Uu skundar
 (styttingu) afdrátt“ verdr barbarismus sem hér:

„Svaun þyrr biunt til þarja
 blóds vindara ródri.“

Hér er vindara ródri sett fyrir vindara
 ródri; þat er flugr. Þessi samstafa er skom-
ger fyrir fegrdar sakir þviat þat þá hódar betr.“

M.ö.o. meun þafa af á settu ráði bruytt orðum
 í visum og þalít sig fegra þar á þann hátt.

Þótt keuningin vindar = vængr, yodí
 vindara = ^{vindarmar(?)} ~~vindarmar(?)~~ sem er vitleysa, þad gerdr
 ekkert - hin ímyndada fegrdr var fyrir állu.

Þad mun því sígt afmælt, er jeg
 hjir, að framur, þaldr allar visur, frá
 eldri tímum, að líkindum aflagadar,
 ef pyrrhicus keeni þar fyrir.

20. Um það hvernig dróttkved vísa hafi verið
borin fram eru vist engar upplýsingar.
Hafi áherzluver legið á fyrstu samstöfu hvers
visuatkvæðis, myndu þar áherzluver a. m. k.
að voru mati, hafa verið mjög á afturfötunum
í afar mörgum tilfellum.

Til þess, að sína þetta, negir að benda
á fyrri vísuna, sem jeg hef valið sem dæmi:

t. a. m. átt vrig | á bak | flötta
og glapstíg | ú lét | gnóga

Þó mun þetta, ~~vera~~ að áherzlum hafi
verið þannig háttat, vera almennum skodum
mannna; en varla mun hún byggjast á öðru
en órák studdum tilfinningum. Síðers mun
þyrt hafa litið sív á sem vísurnar hafi
verið lesnar áherzluverst eins og latnesk
og grísk kvæði, en mun hafa fallið frá
því síðar, enda e. t. v. nokkuð langt gengið.

At ákvæðin áherzla hafi verið áherzla
á ~~á~~ fyrri samstöfu í III. visuatkvæði

21. virðist seumilegt meðal annars af því að það var alltaf merkilegt orð - seum sjá heudingin í visuordum. Át sá, seum flutti kvæðit, hafi látit seum hann vissi ekki af því, er afar seumilegt.

Hins vegar virðist svo, seum það hafi verið mjög á valdi hans hvernig hann sagði á herglum í I. og II. visuathvæði. Enda væri það einkeumilegt ef hagt hefði verið að fylgja fyrirfrámu ákvæðnum á herglum í visu, seum orðaröðin var ákvæðin í, ekki af efnum, heldur kvæðandi.

En seum sagt, hvernig þessu hefur verið háltað veit víst seugim.

— 11 —

Þessi málvöndur, seum hjér hefur verið lýst nokkud, var á öllum dróttkvæðum visum, en hann var og á visum, seum ortar voru undir hatti seum nefndur var háltausa.

22. Málvöndurinn (og 8 stúðlar af höfuð-
stafur, sem koma fram í allri íslenskri
ljóðagerð) voru sameiginleg einkeenni á
þessum háttum.

Það, sem einkeenni drótt kvæðu
vísuna og gefir hana frábregðra sam-
ari ljóðagerð eru heendingarnar í
hverju vísuordi, og skipun þeirra.

Eins og áður er sagt, eru 8 vísuord í
hverri vísu. Heenni er skipt í vísu-
fjórðunga og eru því 2 vísuord í hver-
rum þeirra.

Í fyrra vísuordi hvers vísufjórðungs
skyldi vera auk stúðlauma, (sem allir vita
full deili á og því verður ekki lýst hér)
þær skothendingar, þ. e. a. s. samstafur,
er mest á eftir raddstafnum eða tvíhljóðan-
um, er ekki máttu vera þeirir sömu,
~~í þeim~~ hefði sömu ^{samhljóðanda} sömu
samhljóðendur, á eftir sju í sömu röt,

á eptir sjer. Þessar síðarnefndu heu-
dingar þóttu þryðilegar, en heuding var þó
fullkomin, ~~og þótt aðeins~~ ~~slafur fylgdi~~
einn ^{sami} samhljóðandi fylgdi á eptir radd-
hljóðnum, er vudu að vera álik
eins og áður getur.

Í síðara visuordi hvers visuþjórtungs skyldi
vera tveir adalheudingar.

Þær eru að öllu eiss og skot heudingar
að öðru en því, að raddhljóðin skyldi
vera hinn sömu í báðum adalheudingunum.

Staða síðari heudingarinnar í hvorju
visuordi dróttkveðrar visu er fastákvæðin,
eins og áður getur, í næst síðasta samstöfu
visuords (fyri samstöfu III. visuathvæðis).

Hinnar fyri var ekki markaður báð í
visuordinum. Þær voru nefndar ymsum
nöfnum, en þær voru jafugildar hvað sem
þær hjutu og skipta nöfnum því litlu.

Við var ekki dróttkveð nema í hvorju
visuordi væri tveir slíkar heudingar
og síðari heudingin á riettu stað.

24 IIe ljótstafir (studlar og höfuðstafir) rjett settir

IIIe málvöndurinn sá, er lýst var hjér að framan.

Að meum hafi ort dróttkvæðar vísur þannig,
að sum vísuordin væri dróttkvæð, en önnur
háttlausar o. s. frv. nær andvitað engri átt.

Þeir, sem gátu ort, veitist það ekki erfidara
að yrkja undir dróttkvæðum hátti, sem þeir höfuð
höfðu þannig sjar og vanist frá barn æsku, en
nú tíma mönnum að yrkja ferskeyflu.

Engum manni kemur mi til hugar að
yrkja ferskeyflu þannig, að endarinn sjar ^{í d.} þeim
vísuordum, en ekki í hinum. Ekkert leirskáld,
hvort þá skáld, mundi telja sjar seumandi að
yrkja svo afkæraliga.

Hver ástada er þá til þess að alla forfedrum vorum
slíkan afkæraskap? Andvitað engin.

Vísur, sem þannig eru í gærðingum í handrit-
um eru aflagadar.

Þegna þess hve mörg ein kemmi, ~~sem~~ vora ífrá-
vikjanleg og fast ákvæðin, vora á dróttkvæðri vísu, þá
er mjög óþ hágt að finna hvernig ^{aflesuð vísa} þess hefur upp-
haflega verið.

En til þess að geta læmt um það,

25. hvort vísa sji göllut, þurfa meum að
víta hvar hún frábrugðin rjett kvæðinni
vísu.

Af þessum ástæðum er það, að jeg hef
reynt að lýsa ein keimum heumar.

Jeg hef gert það til þess, að meum
gæti sjálfir lesit sjer til gagns og
gamans drótt kvæðu vísurmar í
sögnum okkar, en ekki til
þess að meum færi mí að yrkja und-
ir þeim hatti, því að þótt hún á
sinum tíma væri e. t. v. hámark þess,
er komist verður í ~~formfegurd~~ samfara
því, að sameina formfegurdina gagn-
inu, þá er hún orðin úrelt mí.

Vir höfum fengið önnur tæki hand-
högvari og að sinum leyti betri til þess
að forða frá glötum því sá og gleymsku
því, er meum hugsudu og framkvæmdu.

26. ^{miðnum} En fyrir ~~meðum~~, sem hvoorki voru lesir nje skrifandi eda a. m. k. skorti öll vidrændi ritföng, hefur dróttkvæða vísan verið ómetanlegt meiningar taki.

Jeg mun víkja að því þú sidar, en geta áður þess, sem nefnt hefur verið: keuningar.

Ordit keuning hefur fleiri merk-
ingar en eina; meðal annars er það notað ~~til þess~~ sem nafn á trúar-
og vísinda-skodnumum f. a. m. keuning
Kristis, keuning Málhaueds, keuning Darwins
o. s. frv. En það er ekki þessi merking ^{ordins},
sem kemur þessu máli við.

Flutti meðum upp ordinu f. a. m. í d. þöit
þú fá meðum þessu skýringu (auk him-
ar, sem nefnd var): „þöitisk ornskioning,
egl. ? en særtignende benæmelse, der bestaar
i en sammenligning“.

27. Það, er kemur, vit i því máli, sem hefur er um að
ræða, er skilgreiningin á þessari sitartöldu
merkingu orðsins.

Flestir minna þá hana rjetta, en þó er
það svo, að hún er a. m. k. afar villandi
eða rjetta sagt alröng.

Það er mi fyrst þetta orð, „poitisk“, i
skyringunni. Það mun eiga að tákna
það, að kenningar noti helst ekki aðrir
en skáldin - eða ef öðrum vord þeir á
þá sji þeir ekki i vana legu skapi, heldur
~~sji~~ einhverja sji einhver hálida - eða skáld -
skapar - vinnu yfir þeim.

En þetta er algerlega rangt, að öðru
leyfi, en því, að skáldin, eins og aðrir menn,
notu afar oft kenningar. En hitt að það
sji sji kenningu þeirra, að vera aðeins skálda -
mál, er fjarstada.

Daglegt má i daglegu máli kemur fyrir

28. aragræni af kenningum þ.e.a.s. ordum, sem
eru kenningar, en svo smellnar að þær útrýma
skundum nafnordum um, eða hafa jafnvel
hindrat að sýnslík nöfn á hlutum yrdi til.

Það nærir að nefna t.a.m. ordin: reykt háfur,
bankasedill. Vísindamál er óhugsandi á
kenningu: nafnagn, lungtak o. s. frv.

M.ö.o. kenningar eru „definitionir“. Þær
geta verið „póstískar“ og „ópóstískar“, smellnar
og klaufa legar, en það, hverjig þrá þeim er
genqit, kemur ekki við grundvallareði þeirra.

Minnurinn á nafnordi og kenningu er
sá, að nafnit er hljót, sem þeir er tala sönnu
tungu, hafa komið sjá saman um, að
skuli tákna eitthvað á kvæði, hlut, eða diyr
o. s. frv. Þegar menn þrá heyrja þetta hljót
seja menn það í samband við þá eiginleika
sem hluturinn, sem hljódið tákna, hefur.

Kenningin er gagnsteði þessa. Hinn tekur
fram, meira eða minna nákvæmlega, þá eigin-

29. leika, sem settir eru í samband við nafnit og veldur á þann hátt þvi, að mönnum kemur í hug hluturinn, sem nafnit er látit tákna.

Í edli sínu eru þvi allar keimingar „defini-
tionir“, á þrispeim hlut, sem nafnit tákna, og á þetta sjrslaklega víð um þar keu-
ingar, sem nefndar voru „niggjörvingar“.
Niggjörvingar urðu, eins og nafnit bendir
til, að vera svo nákvæm lýsing á þvi, sem
þeir áttu að tákna, að ekki yrði um
villst hvað víð væri átt - það varð að
vanda til þeirra - vegna þess að annars
var þess ekki kostur að skilja hvað þeir
áttu að tákna, vegna þess, að þeir voru nigg-
-enginn hafdi heyrt þá fyr.

En sumar keimingar byggdust að nokkum
leyfi á vörju og hefð - og svo er það enn
í dag í íslensku máli. ~~Þið~~ Því segjum

30. t. a. m. skipstjóri, bankastjóri, skrifstofustjóri
o. s. frv.; það er orðin málvenja að kenna
meum þannig, og orðin hefd að skilja
orðið „stjóri“; í þessum orðum svo, sem
merki það „stjórnandi“, en ekki stíum,
sem t. a. m. skipi er lagt við.

Þannig er ástatt um ýmsar fornar
mann- og kven-kenningar, t. a. m. vidr
sverds = madur og lágvands = kona.

Skýring Snorra-Eddu á þessu, sji, að
vidr sji = vinnandi, og þá vinnandi vopna
og þess er hann á, eða framkvæmir, en þess-
vopna megi kenna hann til allra karl-
kyns vidarheita virtist nokkurt hápin,
því að hvergi kemur það fram, að stofu-
inn í „vidr“ sji „vinn“ þátt stofuinn í
sumum orðum t. a. m. madr og Fidr sji „manni“
og „fimi“. Sama er að segja um ástæður þar,
er getur þar um, til þess að konur eru kendar

31. líe kvenkyrus vidarheita.

Alhugi madur aptur á móti þat, at þar
sem keuningar eru definitionis á því
sem kennt er, þá er seinni legst at upphaf-
lega hafi madur verið kallaður t. a. m.

karlkyrus vora með skjöld, svört o. s. frv., -
eitt hvat, sem atgreindi hann frá öðrum
lifandi vorum, raunverulegum eða hugarsmíði.
Á sama hátt myndu konur vora kallaður
kvenkyrus vorur með t. a. m. brjóstmál o. s. frv.

Godin, álfarnir og jöfnarnir voru vorur
sem at gæmi máttu verða í þessu efni.

Þessar vorur voru karlkyrus og kvenkyrus,
og godin og álfana mátti nota í keuningar
sem merktu heitarlegt fólk, en jöfnana,
sem voru hálfgerðar eða algerðar misyndis-
vorur, til þess at lákna labbakúta.

Öðinn hildar eða áss hildar var því = madur.
Öðinn tók ekki sjálfur þátt í orrustum, heldur

32. Stjórnadi þeim, en megininn þeir voru vörur
sem tóku þátt í orrustunum.

En orðit áss = einn gudaama er boið fram
eins og áss = bjálki, ássar er víður, askur, o.s. frv.

Því virðist komna fram það, sem nefnt
er falit eða afljóst, þ. e. a. s. : að nota ^{samgödi} (syn -
onyma) til þess að finna orð í kenningar,
sem, samkvæmt daglegu máli, virðast
ekki geta komit til mála í kenningum.

Samu verður afan á um kvenken-
ningar. Arnbaudsjórt = arnbauds-
ásynja = kona. En hver gyðamma um sig
var kvenkyns áss = kvenkyns víður = selja
læg, lind, eik o. s. frv. Af sömu á stöðum
virðast ^{konur} kalladar land, brékka o. s. frv.
gull og ginstreina. Jórt = {ásynja
land}, en
land heitir: brékka, fit, marr o. s. frv.

Þá voru og í venju kenningar nokkut
nöfn úr alkrinum sögnum, eins og meun

33. nú kemna födurlandsvirkara vit Efialtes, og
Dizur, en grobbara skálka og ónyfjunge vit
Sálva Helgason.

En hvort sem kemningarnar voru
niggrvingar eða venju kemningar,
ljósar eða afljósar, þá urðu þar að vera
svo nákvæm definition á þvi, sem þar
skyldi tákna, að ekki yrdi um villst.

Þokkalladar „hálfkemningar“ gátu þvi ekki
komit til mála. Þar eru hugarsmíði, sem
hvorki hafa verið til, nje geta verið til.

Kemningar geta þvi verið:

- a. ljósar þ. e. a. s. ~~so~~ svo skipt ljósing á eigin-
leikum þess, er kemningin skyldi tákna,
að vandalaust var að nefna nafnið á þvi.
- b. afljósar þ. e. svo tvíveit ljósing á um tvær, eða
fleiri, lausnir gat verið að ræða, vegna
þess, að í kemningarnar voru valin
ort, sem voru borin fram eins, en þrátt

34. fyrir það varð keimingin sjálf að vera
skýr definition á því, sem um var að ræða.

Ánk keiminganna koma fyrir í 'skáld-
skap orðasambönd, sem í rauninni eru
gátur. Ráðning gátunnar er vanalega manns-
nafn. Meum kölluðu þessi nöfn falir, eða fölgir

Stundum var allt nafnit falit, stundum
aðeins einhver hluti þess.

Það er auðveldast að skýra þetta með dæm-
um. Eirli Sírsson felur nafnit Þórsgrímur
þannig, að hann kemur Þór og kallar hann
„fál vin fálu“ (bróttkomi). „Fálu fál vinar ~ grímur
= Þórsgrímur. Egill felur nafnit Einar þannig
að hann kemur einivít (einnir) og letur keim-
inguna vera í fleirtölu (einar). Hann kallar
einivítin (einar „gilja grundar“, at gilja grundar
jart grónir“ = í fjalli jartgrónir = í fjalla jartvaxi
vaxnir. Ein þeirra jurta, sem vaxa í fjalla
jört eru einar (einivítir).

Það var ekki merking keimingarinnar, sem

35. Kom málinu við, heldur hljóðrit og gátan var
leyst af meum fundu ~~at~~ það hljóð, sem
átti við. Þítar talda ~~þá~~ deunt er af ljós
kenning vegna þess, að margar fjalla jurtin
er til. Ein þeirra var einivídurinn.

Egill felur nafn Ásgerdar og kallar sig
af því hann er að yrkja um hana: „skáld
Bergöndur foldar falds“. Nafn Ásgerdar
er falit með kenningu á jört Bergöndur
Aski. # ~~ist~~ Askur = trje = ás. Síðari hluti
nafnins er falinn með samyrði; faldö =
binnings = gerdar.

Vidurnefnið „skálaglaun“ felur Egill
með samyrði yfir síðari hluta þess. Hann
segir: skálaglaunur = skálahávari = skálaglaunur

Slundun ^{— kámpur} eru gáttum ^{hri}ar í fölgur að
setja samyrði í stað þeirra er koma fyrir
í vísunni og lesa svo úr því, sem ið kemur.
T. a. m. Við esonk herud á hesti
hefur fljótt af vill gáttum

36. Fyrir „esonki“ = er mjör, setur madur „jes hef“ (str. mjör er
mikið á herðum = jes hef mikið á herðum, jes hef mikið á berð)
fyrir „herund“ - „reidi þokka“; fyrir „hesti“ - „jö“
fyrir: „hefer af vill“ - „má ná“ fyrir: „fljóð“ - konu.

Þá kemur út:

Ordin samantekin:
= Víst hef jes reidi þokka á jó konu má ná góðan.

= Víst hef jes góðan þokka á Máná konu - Jóreidi;
eda víst hef jes góðan þokka á konu - Jóreidi má ná.

„Mána“ er þá annaðhvort bójar nafn eda sagnort.

(Ólafur hvítaskáld telur það eignarfall af
mannsnafninu Máni, en það getur varla verið rétt.
Hjör sem vitar virdist hann misshilja
heimildirnar).

Þrúndum er ekkert til þess að meum leggi
einhverri skilning, sem t. a. m. manns nafn
gefur tilefni til, í það, og finni annað manns-
nafn, sem gefna nafnið lýsir, eda er lýsingá, líkt
og kemur fyrir í Vígaglímssögu þegar Skúla
segist heita Margur vit Mjóvatni, en Fár & Fírki-
lækjarhvörfi. Sem dæmi má nefna visu eplis
mann, sem heitir Eilífur (annaðhvort Þ. Kúlvasvinn
edá Þ. Godrímsson) hvern er. sv.: © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

37. Vöru vánd ok miðrar
verdr hitt at þau skerda
sóltað var ádr af alla
ól Torrát en hola.

= Vánd^{ar} vöru miðrar (~~miðrar~~) söllo; hitt, at þau skerda
af alla hola var ádr en Torrát ól verdr.

Íll vöru lönd isá (= sjóar = vötn); hitt at þau
(eiginl. taki af; skerda er pres. hirt; haft svo vegna kvordandi)
flödu yfir alla hola var ádr en Torrát ^{nerdi} ~~var~~
abinná mätur. Éða

Vötnin vöru mikil, en Lyndaflöðit var fyrir
minni Eilífs. (Í Lyndafl. tóku vötnin yfir alla hola).

Torráður = sa, sem erfitt er at ráða. Ráða
hjár i merkingunni at skilja (ekki at gefa ráð).

Vándskilinn er ^{sa ekki ond} ~~sa~~, sem lífa ~~steki~~ (ei lífr)
en lífir þó ~~stet~~ (eilífr). er vándskilinn

Þess vegna er: Torráður = Eilífr.

Orðit miðrar er kvk., þess vegna hlýtur
vánd ok at vera misritun fyrir „vándar“,
og þau fyrir „þar“, þó lípingarort og fornöfn
vöru höfð i sama kyni og orðin, sem notuð voru i
kenningunni, en ekki i kyni nafnins, sem kennt var

38. Sem dæmi um kenningu byggða
á alkenningi sögu má nefna þessa
vísu eftir Egil:

Vals hefk váfur hellsis
váfallr ~~svak~~ vrunk skalla
blautr bergis vrunk bergis fótar
berr en hlustir þverra.

Kenningin: fótar bergi = þad, sem má
ljarga fæti = hönd, byggist á sögunni
um Eyp og brædur hans. Þeir Sörli og Hamdir
vorn, ^{two} reidur móður sinni, er hafð seint alla
bræðurnar til þess að drepa Jörmunrækk konung,
og leitt þá út með illum orðum og dóna skap,
að þeir ákváðu að drepa Eyp heimi til skapráttar.
Þeir spurðu þá Eyp hvar lítseind þeim mundi
að honum, er þeir hittu Jörmunrækk, en hann
svaraði: slíka, sem hönd vaitir fæti; en þeir
sögðu, að þad, ^{þad} kenningu aldrei fyrir að fótur skyldist
vít höndina. ^{og drápu hann síðan} Líkur svarar skridnari Sörli fótur
öðrum fæti og studdi sig með heudi. Þá mælti
hann: vritti mí höndin fætinum.

39. Vísuorðir á óbundnum D máli:

Ek hef vafur ^{erumk} hellsivald^t. ^{erumk} Blautvafallr
skalla. ^{erumk} berföturbergis, en hlustir þverra.

= Jég hreyfi mig eins og ~~vat~~ fálki, sem bundit er fyrir
augun á. Þróttlaus er jég dettinn, hettulegur skallaninn.

Jég er handalaus, og heyrnin þverrar. Eða:

Jég er sjónlaus - máttlaus svo að jég stingst á höfundit
hettulega vegna þess að ~~þa~~ jég ~~þa~~ get ekki borið fyrir
mig heildurnar og ^þer að missa heyrnina.

1. Hellsivalur = fálki með helri. Helri var það kallad
sem bundit var fyrir augun á fálkum, sem vorit
var að koma. Þá gátu þeir ekki flögut, er þeir voru
sjónlausir.
2. berföturbergis = berfötur = handarvona (sbr.
berfötur = varnarlaus).

Í sumum handritanna er 4. vísuorðit ritad:
„berfötur er þverrin“.

Orðit „þverrin“ sýnir greinilega að vísu-
orðit er, þannig ritad, rangt uppstakið,
því Egill var ekki orðinn algerlega heyrnar-
laus, en með þessu orði er það brátt sagt.
Hins vegar var heyrnin að „þverri“ (slöngast)

40. En þar með er orðit „borr“ (adalhendingsin) fallið
í orðsögnum og ^{sínt at} orðit „borr“, sem eod. Worm. ritar,
er rétt. Afleiðingin er sú að þessi vísa er óháft
dæmi um „karicentismos“, þótt málskrúða-
fræðin ^{nefni} geri það. Enda andskiljanlegt - bæði vegna
þess að „bergisfótar bor“ er ekkert annað, en
vitleypa, og hins, að Agli hefur verið ómögulegt
að yrkja svo fádæma klaufalega - jafnvel þótt
hann hefði haft skaplyndi til þess, ^{en} sem
hvergi vottar fyrir að hann hafi haft.

— 11 —
Auk þessa verða mér að athuga
það, að dróttkvæð vísa er „bundið mál“.
Jeg nota þetta orða tiltaki - ekki sökum
þess, að það sji smellið, heldur hins, að
það er alm. notað sem andstæða þess,
sem nefnt er óbundið mál - dagleg
ræða.

En munnurinn á þessu brenni
er sú, að orðarótin, í óbundnu máli,

41. er hát og setningaskipum öll, á að vera hát
rókrættri hugsun og málverju.

Bundit mál er áptur í m

En í bundnum máli er orðaröðin hát
kvæðandi. Þetta veldur því ápt, í öllum
íslenskum kvæðskap, að orðaröð af setu-
ingaskipum er, í kvæðum, ápt frá-
brugðin því, sem er í ábundnum máli.

Beztu nútíma skáldin reyna að fort-
ast þetta, en í dróttkvæðri vísu þátti
það engi kostur. Hinn mátti vera sem
óbundit mál ~~at~~ hvað orðaröð snerti ef
það spilti ekki kvæðandi, ~~en~~ annars ekki.

En sem dróttkvæð vísu var hinn að engu
leyfi fremur hinna, sem orðin í vöru öll
í grant.

Þetta kann að virðast einkeimilegt,
því auðvitað hlaut orðagræturinn, að
gera vísuna forskildari.

42. En dróttkvæða vísa var ekki til þess ælfrú,
frumur en verkast vildi, að meemu skildu
hana í flughasti.

Hinn var til þess ælfrú að meemu getu
leert hana fljótt og þátt þeir gleynedu ein-
hverju úr heimi fundit það aftur og ein-
frumur fundit hvort rétt var með hana
farið, því það er ekki auðvelt verk að
aflaga dróttkvæða vísu svo, að þess verði
ekki vart. Það er illmögulegt að gera það
svo að kvæðandi ~~at~~ eða keimingar verði
ekki fyrir einhverju hnjaski. Ekki meemu
að breyta ^{efni} dróttkvæðri vísu verður vana-
lega að yrkja að nýju a. m. k. annanhvorn
helping heimar. Til þessa hjálpar m. a.
ordagrannurinn, ^{því at ort} ~~at~~ í 1. vísuordi eiga ^{opt} að setjast
í samband við ort í 3. eða 4. vísuordi. ~~at~~ ~~at~~
ort, sem breyta efni vísunnar, myndi heuding-
ar, stúla eða höfuststafi við þau ort, sem
uppþaflega stóðu í heimi, er sjaldgaf ^{tilviljun.} heuding-

44. Hann segir, að Audunn bræsti orðinu „megá“ í „megjá“
vegna þess, að „megá“ sji tveir skammur (uu) sam-
stöfur. Kordandi haldist ekki rétt nema fyrir
samstafan sji löng. En þótt þarna stödi
„megá“, þá er það ekki pyrthicus (uu). Audunn
hefur lengt sítara samstöfuna (-a), með
því að láta 2 samhljóðendur (hv) fara á eptir
því (mēgā hvōr). „Megá“ er því þarna
vegna stöðu símar (per positionem) jámbus
og kordandi væri rétt þótt ekki væri rit-
að „megjá“. En þótt þetta sji ekki rétt að
ordi komist, í málfr. rifa.
þá sýnir það, að Ólafi hefur verið það
kunnugt, sem hjér að framán hefur
verið haldist fram, að „pyrthicus“ kem-
ur þeda átti ekki að koma fyrir, í dróttkordnu
vísuordi.

Ólafur hefur litist á orðið út af fyrir
sig, en ekki í sambandi við orðið, sem
á eptir fer, enda er þetta, í beinu sem
hann segir hjér, í beinni móttrágu við

4/5. hinnar almennu reglur, sem hann hefur
áður skýrt frá og getit hefur verið áður.

Át Andrunum segir „megja“ en ekki „mega“
kemur til af allt öðrum ástæðum, en
Alafur atlar.

Fyrst og fremst notar Andrun orðið „megja“
vegna þess, að það, en ekki orðið „mega“
~~takar fram~~ merkir nákvæmlega það,
sem hann ætladi að segja og vegna þess
að hann vill hafa allar heendingar í
visunni alheendingar: skylld - moldd,
megj - pegj, kem - kynn, dogg - logg.

Samantekin til óbundins máls er vísan svo:
Hverr madr skyldi þó megja¹ / pegja², þátt
kemmi moldar ~ seids¹ ~ kynni² ~ klepp ~
dogg ~ loggvar ~ dogg. Hávar's

1. moldar ~ seids = moldarfisks = orms
2. kynni = bústadir. Bústadir orms = for^{aur} jeda leir
3. kleppur = köggull.

46. loggvar ~ dogg = vökvi i lög á kerri = öl eða vín o. s. fr.

Leirköggulvín Hávars = leirvín Óðins = leirboriun

Skáldskapur = leirbúrdur.

Andrúnn segir því: ^{allir menn} ~~Maður~~ ^{at} þó at hafa
það vald á sjer sjálfum að geta ~~þag~~ haldit
því leyndu að þeir þekki leirbúrdinn.

Segdi hann aftur á móti: „H. m. skyldi
mega þegja“ merkti það: allir menn ^{at} þó
að hafa möguleika til að þegja, en þetta
vildi hann ekki ~~sagt~~ sagt hafa, því hann
telur þá hafa ^{haft} möguleikann - enginn

kuðadi beiddi þá ~~þess~~ þess, að bládra um það, að
Úlfur Sebbason hefði ort stefit, sem óvart
hafði sláðst inn í kvæði Andrúns. ~~Þessi~~

Nei, honum var það fjárrí skapi að halda
þessu fram, hann en hann furðar sig
á blygðunarleysi þeirra manna, sem
ekki megna að dyljast þess, að þeir
hafi þótt leirbúrdur Úlfs Sebbasonar
þess verður að læra hann og muna.

(Andrú. tel þú þetta hans orð, en ekki min).

47. Orðit að megja er nefnilega alls ekki afbökun
 á orðinu að mega heldur framkvæmdar
 sögn, sýtt mynduð af því orði og vordist,
~~því þessu~~, þótt hún sji ekki lengur notuð
 í málum, hafa merkt það sama og megná
 = framkvæma á mega (geta) gela framkvæmt.
 Að þessu má leida rök.

Af sterkum sögnum eru í Íslensku mynd-
 adar veikar sögnir, sem merkja: að fram-
 kvæma eða láta það verða, sem í sterkum
 sögnum felst. Þær eru myndadar af fram-
 kvæmdarmyndar (páttidar) stofnumum með hljót-
 varpi ef raddstafur hans leyfir það, og þær enda á:
 -a, -ja, -na - ta ~~þá~~ og s. t. v. fleiri einlinsum.

1. (bita) - beit - bitum; { bita = láta bita
 bita = gera að bita í sundur
 bitna = láta orða að biti (á e-m)

(drjúpa) - draup; draupa = láta drjúpa

2. (fljúga) - flaug; fluggja = láta fljúga

2. og 3. (mega) - má - megum; { megja = geta komist til leidar
 megná = geta framkvæmt

(hníga) - hníg - hnígum; { hníggja = láta hníga
 hnígna = framkvæma að hníga

4. (frjósa) - frans - frusum; frysta = láta frjósa
 (gella) - gall; gellta = ~~setja~~ láta gella röðilina.

48. Upphaflega mun það, sem vjer nú köllum
„þátt“ er mynd sagnorðs, ekki hafa verið sett
í samband við fortíðina, heldur fram-
kvæmd á því, sem nafnhátturinn ræðir
um. Hinsvegar fer þetta brennt vanalega
saman. Ef hægt var að segja, að eitthvað
væri framkvæmt, þá lá það vanalega
í hlutarins edli að verkið, þegar frá því
var sagt, heyrdi fortíðinni til. Af þessu
leidir að í Íslensku er framkvæmdar-
myndin ~~vanalega~~ = þáttar myndin
(þann fór, þann stal, þann svaf o. s. frv.), að
merkingu til.

En þó eru til sagnorð, sem vegna hug-
taksins, sem í þeim felst, útiloka þessa
reglu. Eitt þessara orða er orðið „að mega“.
Orðið segir aðeins það, að möguleikar
sji fyrir hendi til þess, að eitthvað geti
orðið. Framkvæmdar myndin, (upphaflega

1
Til þess að sýna byggingu drótt-
kvaðrar vísu vel þeg þessa vísu eptir
Egil Skallagrímsson sökum þess, að
hinn er stypisk og hefur að þeir er virdist
ekki aflagast í höndum afritara

Áleifr of kom jöfri
ótt vig á bak flötta
þinghárðan frá þengil
þánn ein feldi annan
glapstígu lét gnöga
Godvekr á mó þrodna
jört speur Englasterðir
Alfgeirr und sík trálfa

Vísan er átta línur og hefur hvor
þeirra verið nefnd „vísuord“. Hvert
vísuord skiptist í þrennt og málþeir

53. En eins og áður hefur verið bent á
hjer að framan (t. a. m. með lörcidarvis-
nunni) er málið notað til þess að selja
frann mart annað en kenningar (defin-
itíonir). Að selja það allt upp yrdi af laust
mál, en þó skulu nefnd hjer nokkur
dæmi og vel jef þann ír III. málfræðis-
ritgerðinni, þvi annars metli segja, að
það væri aðeins hugaburður minn,
að það, sem vísurnar sýna, að er efri þeirra
felist í þeim. Jég vil sem sjá fírra mig þvi
að vera eina vitnið, með þvi að sýna fram
á að mér, sem lifdu 7 öldum áður en jef
höfdu sömu skodun á þessu máli og ~~er~~
verður ekki þar af leitandi komist hjá þvi að
lita á þá, sem óvilhöll vitni.

54. Eitt af því, sem þú veit að *benda* á er svö-
nefndur „metaphor“. Ólafur hvíta skáld
nefuir vísu sína sem dæmi. Hún er svo:

„Enn skinnljarta skortur
skapit kannaz mer svanna
dyr er hon held af hvarv
halu ein niornu skina.

þær er dyr höllut konan. (11) Or þar fræm-
fering eiginlign hlutar, konunnar, í
annarlign merking, sem dyrit er. (12) Þeig-
inlign líking er þat millum dyrs og konu,
þviat dyrit er „skynlaust“ (leiddj. J. S.) „syndlaust“
standur í Worm.) kvikendi ~~en~~ madrum skyn-
samligt. Fyrir feqodar sakir þotti skaldinn
þat fara malit ok oberari verda lostrum
at kalla marglata konu heldr dyr en
geina sér hvorn hlut þann er hon gerdi
umannlign“.

55. Dr. B. M. Olsen og Svob. Egilsson hafa skrytt
þessa vísu, en þeir einkennilega vill til
að þeir í stöð þess að sýna fram á metaphorinn
í vísunni komast að þeirri viddarstöðu
að hjer sje um, afljóst kvædit að vada, en
ekki metaphor.

Þádr ganga þeir út frá því, sem fullvist væri,
að „halu ein“ eigi að lesa = halu mein = mein (hjon)
hálaus = eldur. Síðan að (Svob.) eld = vita = vit, og
(Olsen) eld = birka = skirleik. (Þvortfreggja miklu
meira en þeirir dömi um afljóst, því að
afljóst kvædit er ekki að nefna eld, laga, vita. Þá
birka ~~þá~~ heldur að nefna ord sem er samnefni
á hugtakum, ólíkum þó að eitt hvort fall af öllum
nema því að þau hljóma eins í einhverju falli.
T. a. m. viti (þgf. af vit) og viti (ljósmarki).
En hjer er engu slíku til að dreypa.